

Пасічник І. В.

*к.е.н., доц. Харківський навчально-науковий інститут
державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи» (м. Київ)
Україна; e-mail: tynya2009@yandex.ru*

Адамський Я. О.

*студент, Харківський навчально-науковий інститут
державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи» (м. Київ), Україна*

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ БАНКУ

Анотація. У статті наведено основні підходи до визначення сутності капіталізації банку. Проаналізовано рівень капіталізації банківської системи України, розглянуто основні методи нарощування капіталу та результати їх використання вітчизняними банками. Проведено аналіз щодо виконання банками вимог Національного банку України відносно підвищення рівня капіталу банківських установ. Запропоновано шляхи підвищення капіталізації банківських установ України.

Ключові слова. Капітал, капіталізація, банківська установа, регулятивний капітал, Національний Банк України

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 2, бібл.: 11

Pasichnyk I. V.

*PhD in economics., docent. Kharkiv educational institute
State higher education institution
"Banking University" (c. Kyiv), Ukraine;
e-mail: tynya2009@yandex.ru*

Adamskyi Y. A.

*Student, Kharkiv educational institute
State higher education institution
"Banking University" (c. Kyiv), Ukraine*

CAPITALIZATION AS A METHOD OF INCREASING RELIABILITY OF THE BANK

Abstract. In the article the basic approaches to determining the nature and types of bank capitalization. The level of capitalization of the banking system of Ukraine to foster a reliable bank. The main methods of increasing capital and results of their use of domestic banks. An analysis of the performance of banks with the National Bank of Ukraine regarding raising capital banks. Ways of increasing the capitalization of banks Ukraine and defining priority direction of increasing capital. The recommendations will help increase the efficiency of capital formation banks in Ukraine, as the basis of financial stability of the banking system as a whole.

Keywords. Capital, capitalization, financial institution regulatory capital, National Bank of Ukraine

JEL classification: D 24, G 21.

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 2, bibl.: 11

Пасечник І. В.
*к.э.н., доц. Харківський учебно-научний институт
государственного высшего учебного заведения
«Университет банковского дела» (г. Киев), Украина;
e-mail: tynya2009@yandex.ru*

Адамский Я. А.
*студент, Харківський учебно-научний институт
государственного высшего учебного заведения
«Университет банковского дела» (г. Киев), Украина*

КАПИТАЛИЗАЦИЯ КАК МЕТОД ПОВЫШЕНИЯ НАДЕЖНОСТИ БАНКА

Аннотация. В статье приведены основные подходы к определению сущности капитализации банка. Проанализирован уровень капитализации банковской системы Украины, рассмотрены основные методы наращивания капитала и результаты их использования отечественными банками. Проведен анализ по выполнению банками требований Национального банка Украины относительно повышения уровня капитала банковских учреждений. Предложены пути повышения капитализации банковских учреждений Украины.

Ключевые слова. Капитал, капитализация, банковское учреждение, регулятивный капитал, Национальный Банк Украины

Формул: 0; рис.: 0, табл.: 2, библиограф.: 11

Вступ. Одним з найважливіших чинників розвитку української економіки є стабільність банківської системи. Надійність банку, його потенціал та фінансова стійкість в умовах динамічного середовища визначається залученням та підтриманням достатнього обсягу капіталу. Капіталізація комерційних банків і банківської системи України в цілому є особливо важливими в умовах глобалізації економіки. Фінансові кризи, що періодично повторюються, роблять необхідним для банків виробляти стратегію управління якістю капіталу і підтримки його на рівні, необхідному для покриття непередбачених витрат. Перспективи розвитку будь-якого банку значною мірою визначаються рівнем його капіталізації. Недостатній її рівень стримує належний розвиток як окремого банку, так і банківського сектору в цілому. Тому питання високого рівня капіталізації сьогодні актуальне, адже є запорукою стабільності економіки країни.

Аналіз досліджень та постановка завдання Проблеми, пов'язані з капіталізацією банківської системи, з достатністю власного та регулятивного капіталу банків, а також питання щодо способів та методів підвищення рівня капіталізації банківської системи в цілому досліджувалися багатьма науковцями і до світової кризи, і, що стало максимально актуальним, в період кризи та післякризовий період. А саме, вищезазначеним питанням приділяли увагу: О.Лаврушин, К. Рожкова, В. Міщенко, Н.Ткачук, А. Мороз, С. Савлук, Ж. Довгань, Н.Ткачук, А. Атаманцева, О.Чорна, І.В.Ларіонова, О.Н.Колодієв, І.Н.Чмутова, І.О.Губарева, Л.О.Примостка та інші. Л.О.Примостка вважає, що в теорії банківської справи питання забезпечення достатності капіталу є

найважливішими, оскільки забезпечують рівень довіри до банків з боку вкладників, інвесторів, кредиторів і органів нагляду. На думку О.Н.Колодієва, для досягнення ефективної банківської політики необхідно повною мірою збалансувати темпи зростання активів і капіталу. Однією з головних проблем, на думку І.В.Ларіонової, є пошук альтернатив існуючій практиці оцінки достатності капіталу з використанням ринкової концепції оцінки вартості.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку банківського капіталу та виявлення шляхів збільшення капіталізації, що дасть змогу забезпечити стабільну роботу банківської системи України.

Результати дослідження. На сьогодні можна констатувати, що в економічній літературі не наведено однозначного тлумачення терміна “капіталізація банку”. Так, Д. Розенберг розглядає поняття капіталізації як суму всіх грошей, інвестованих у банк його власниками [11]. Інший зарубіжний учений, а саме Д. Пірс визначає капіталізацію як загальний обсяг і структуру акціонерного капіталу банку [2].

Т.В. Момот у своїй праці “Оцінка вартості бізнесу: сучасні технології” відзначає: “Згідно прийнятої у світовій практиці термінології капіталізацію банку можна розуміти, як: 1) перетворення доходу у вартість; 2) структуру капіталу банку” .У Фінансово-економічному словнику під редакцією А. Г. Загороднього та Г. Л.Вознюка розглянуто сутність цього поняття з кількох точок зору: капіталізація банку – це, по-перше, перетворення доданої вартості (нерозподіленого прибутку) на капітал; по-друге, процес формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів [9].

У фінансовому словнику під редакцією А. Благодатіна, А. Лозовського і Б. Райзбера подано таке тлумачення капіталізації банку: 1) спосіб розподілу, використання прибутку, відповідно до якого весь прибуток або його частина спрямовується на розвиток банку, а не виплачується власникам; 2) спосіб збільшення статутного капіталу банку шляхом перерозподілу власного капіталу банківської установи [2].

Автори праці визначають капіталізацію банку з кількох позицій: 1) збільшення обсягу капіталу банку; 2) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити банк; 3) збільшення вартості банку в зв’язку зі зростанням його ринкової вартості; 4) додатковий випуск акцій з метою збільшення капіталу або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку.

Слід відмітити, що загальною рисою більшості вказаних визначень капіталізації є те, що вони визначають вартісну оцінку капіталу банківської установи, по-перше, з точки зору витрат на його створення (відновлення), а по-друге, з точки зору його спроможності створювати додану вартість. Виходячи з цього, можна узагальнити визначення капіталізації таким чином: вартісна оцінка капіталу банківської установи з точки зору витрат на його створення (відновлення) або його спроможності створювати додану вартість.

Для кращого розуміння сутності капіталізації банків слід виділити основні її види. Фінансова капіталізація пов’язана з представленням грошового капіталу в цінних паперах та фінансовій оцінці їхньої вартості. Слід відмітити,

що досить часто векономічній літературі фінансову капіталізацію ототожнюють з ринковою капіталізацією, під якою потрібно розуміти ринкову вартість банку, яка визначається на основі здійсненої ринкової оцінки як добуток ринкової вартості акцій та їх загальної кількості, що в кінцевому рахунку і формує його акціонерний капітал банку. Відтак ринкову капіталізацію можна вважати точним вираженням ринкової оцінки власного капіталу банку.

Зростання таких складових власного капіталу банку і здійснення відповідних активних операцій за певних обставин призводять до штучного нарощення власного капіталу, а отже, і до невідповідно завищеного рівня капіталізації банку – формування фіктивної капіталізації.

Теоретично фіктивна капіталізація може утворитися в результаті перевищення фінансової оцінки капіталу на ринку цінних паперів над реальною величиною сформованого капіталу. Фіктивний капітал може бути двох видів: фіктивний переоцінений капітал по суті – фіктивна вартість, яка реально не існує в економіці, та фіктивно недооцінений капітал – це нереалізована вартість в ринковому обороті, якотому і стає фіктивною.

Проблему реальної й фіктивної капіталізації порушували у своїх дослідженнях багато вчених. Зокрема, на думку професора А. А. Гриценка слід чітко розрізняти поняття реальної та фіктивної капіталізації банків. Перша, відповідно, «полягає в перетворенні реальної вартості на капітал, а капіталізація фіктивна пов'язана з представленням вартості в цінних паперах і має відрізнятися від реальної теоретично» [2]. Слід зауважити, що дослідженням питання реального та прихованого капіталів банків займався російський вчений В. А. Царков. Так, у своїй праці “Про якість корпоративного управління і ціну “дутого” капіталу банку” він досліджує вплив вилучення капіталу банку на рівень його прибутковості й проводить оцінку втрат банку, але не визначає конкретних причин, що зумовлюють викривлення реальної величини власного капіталу банку [9].

Зарубіжний досвід у нарощенні капіталізації банківських систем свідчить про те, що зростання капіталу банків є позитивним чинником, який відповідним чином впливає на економічну систему країни, фінансово підтримуючи її функціонування [11].

На нашу думку, сьогодні однією з проблем вітчизняної банківської системи є недостатність власного капіталу. Тому збільшення рівня капіталізації банків України має бути ключовим компонентом їхнього зростання. Перш за все докапіталізація зменшить ризики банків, адже капітал призначений саме для абсорбування ризиків.

Станом на 01.01.2016 року банківська система України налічувала 117 банківських установ, що менше ніж у попередньому році на 46 банків. Станом на 1.08.2016р. ситуація погіршилась і становить 101 банк. Основними причинами припинення діяльності банків є неспроможність їх нейтралізувати існуючі в банківському секторі ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями, що обумовлено недостатністю власного капіталу та ресурсної бази банків. Затяжна політична криза та бойові дії на сході країни негативно

відобразилася на стані банківської системи України в цілому та власного капіталу банків зокрема, що призвело до зниження у 2015 році розміру капіталу на 59,13 млрд. грн. та отриманню від'ємного фінансового результату банками в розмірі 66 600 млн. грн. Саме збитковість більшості українських банків вже декілька років поспіль призводить до ситуації, коли розмір власного капіталу банків є меншим за його статутний капітал [10].

Таблиця 1

Основні показники банківської системи України

Назва показника	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.08.2016
Кількість діючих банків	176	180	163	117	101
з них: з іноземним капіталом	53	49	51	41	39
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	19	19	17	16
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	39,5	34	32,5	43,3	53,3
Регулятивний капітал (млн. грн.)	178 908,9	204 975,9	188 948,9	129 816,9	132 685,7
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18,06	18,26	15,60	12,31	13,84
Результат діяльності (млн. грн.)	4 899	1 436	-52 966	-66 600	-9 266

Отже, в цілому можна констатувати, що стан банківської системи за показником капіталу є незадовільним.

Протягом 2014 року НБУ запровадило ряд заходів щодо підвищення рівня капіталізації банків шляхом збільшення вимог до мінімально необхідного розміру регулятивного капіталу банків до 500 млн. грн. Проте в певних банках (Брокбізнесбанк, Банк Форум, Реал банк, Дельта-банк та інші) такі дії регулятора не призвели до бажаного результату. Отже, лише збільшенням розміру статутного та власного капіталу в повній мірі не можна вирішити

нагальних проблем неплатоспроможності вітчизняних банків. Слід підвищувати ефективність використання капіталу, знижувати ризикованість активів та покращувати їхню якість.

Розуміючи обтяжливий характер і тривалість процесу капіталізації, в кінці 2014 року НБУ ініціював прийняття закону і встановлення спрощеної процедури збільшення капіталу, яка суттєво скорочує терміни реалізації і скасовує деякі етапи цього процесу[3].

У 2016 році регулятор приступив до реалізації чергового етапу — стабілізації системи за допомогою примусової капіталізації банків. Активну дискусію учасників ринку викликали не так пороги капіталізації, як передбачуваний графік, адже більшість банків не змогли б виконати вимоги регулятора відносно другого етапу. Тому НБУ пішов на поступки, пом'якшивши графік примусової докапіталізації[8].

Таблиця 2

Графік капіталізації банків

Графік капіталізації до 7.04.2016 р	Графік капіталізації після 7.04.2016 р
До 120 млн грн - до 17 червня 2016 р;	До 120 млн грн - до 17 червня 2016 р
До 300 млн грн - до 11 січня 2017 р;	До 200 млн грн - до 11 липня 2017 р
До 400 млн грн - до 11 січня 2018 р;	До 300 млн грн - до 11 липня 2018 р
До 450 млн грн - до 11 січня 2019 р;	До 400 млн грн - до 11 липня 2019 р
До 500 млн грн - до 11 липня 2024 р	До 450 млн грн - до 11 липня 2020 р
	До 500 млн грн - до 11 липня 2024 р

Всього збільшення капіталу потребували 22 банки. Проте п'ять із них з об'єктивних причин не виконали вимоги станом на 17 червня 2016 року.

Для виконання другого етапу капіталізації (збільшення статутного капіталу до 200 млн гривень до 17 липня 2017 року) 50 банкам необхідно буде збільшити капітал на загальну суму близько 4 млрд гривень. 20 банків уже оголосили про початок процедури.

Як повідомлялося НБУ з 20 фінустанов, що пройшли діагностику, докапіталізація не знадобилася 4 банкам, а 5 банків виконали програму капіталізації достроково.

Проте найболючішим став не перший етап капіталізації, який банківська система пройшла цього літа, а найскладнішим є другий етап, який передбачає різке (до 200 млн грн) збільшення капіталу в вкрай стислі терміни (до липня 2017 року) [8].

Зараз у банків є чотири варіанти для подолання проблем капіталізації.

Перший варіант – сподіватися, що успішний розвиток бізнесу їх господарів дозволить їм за рахунок живих грошей збільшити капітали. Це можуть бути вільні грошові кошти акціонерів, якими вона володіє і які вони готові влити в капітал для його відповідності вимогам НБУ.

Другий варіант – це залучення субординованого боргу, тобто позикових коштів, які банк згодом буде частинами протягом п'яти років віддавати своїм кредиторам з відсотками. По суті це кредит, який дозволено на певний час зараховувати в капітал. Найчастіше його виділяє власник банку, але іноді – просто дружні структури.

Третя можливість – це конвертація в капітал кредитних ліній, раніше відкритих акціонерами або партнерами. За словами представників НБУ, цей механізм використовується фінансистам найбільш активно з 2015 року. З власниками ситуація найпростіше: по суті вони просто дозволяють своїм банкам не повертати раніше надані їм кредити. Найчастіше так чинять банки з іноземним капіталом – західні акціонери переписують в капітали кредити, які не зняли із своїх українських “дочок”. Дещо складніше виглядає схема, коли залучається стороння структура, що кредитувала цю саму «дочку» і не володіла її акціями. У цьому випадку, відбувається обмін кредитного боргу на акції банку. В Україні такий підхід практикував Європейський банк реконструкції і розвитку.

Четвертий варіант капіталізації зводиться до додаткової емісії акцій банку, яка викупується новими акціонерами. Наприклад, відбувається продаж (повний або частковий) фінустанови більш заможному власникові. Це може бути просто структура чи фізична особа, яка має фінансовий капітал, а може бути і інший банк. І в цьому випадку відбувається злиття двох структур, а головне – двох капіталів[6].

На нашу думку в тих умовах, в яких на сьогодні опинилася банківська система України, найоптимальнішим шляхом зростання рівня капіталізації банків є четвертий варіант, адже дозволить малим банківським установам залишитися на ринку. Це дало б можливість підвищити стійкість та стабільність усієї банківської системи. Однак ряд питань виникнуть безпосередньо при злитті, і їх необхідно буде вирішувати. Наприклад, відповідність моделі ведення бізнесу між банками, стратегії банків, бачення подальшого бізнесу акціонерами, питання розподілу акціонерного капіталу і так далі. Інший важливий момент – хто ризикне об'єднатися з банком, який зовсім недавно міг покинути ринок. Згідно кластеризації банків, яку зробив НБУ в кінці 2015 року, на той момент ще в третій і четвертій групі банків тільки невелика кількість була визначена як «ринкові». А саме такі, можна припустити, можуть бути цікаві для нових потенційних акціонерів. Кептивні або схемні банки навряд чи знайдуть охочих для подальшого злиття як з точки зору їх перспектив на ринку.

Отже виходом з цієї ситуації є удосконалення четвертого варіанта шляхом створення банківських об'єднань на зразок фінансових та банківських холдингових груп, банківських корпорацій. Вони зберігають право володіння та управління, а також пропорційного розподілення прибутку.

Злиттів або об'єднань в цьому році ми очікуємо, проте невелику кількість. Поки не буде прийнято окремого законодавства щодо спрощення процедур злиття і поглинання, не слід очікувати цих процесів на фінансовому ринку України.

На думку експертів мається два прогнози: згідно з оптимістичним, в 2017 року НБУ в рамках програми капіталізації закрие близько 10 банків, за песимістичним – близько 15-20 фінустанов[6].

На даний час не всі банківські установи України пройшли перший етап капіталізації. виправити дану ситуацію і пройти всі етапи підвищення рівня капіталу можливо. Банкам необхідно вибрати для себе стратегію, погодивши її з регулятором, а НБУ, в свою чергу, повинен удосконалити нормативну базу для полегшення проходження докапіталізації банків України.

Висновки. Підвищення рівня капіталізації банківської системи є важливим фактором динамічного розвитку фінансового сектору України. Капіталізація значною мірою визначає надійність банку, його потенціал проводити активні операції. Банківська установа буде більш захищена від впливу зовнішніх факторів, тим більше в період кризових явищ.

Література

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://urik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf.
2. Васюренко, О. В. Банківський менеджмент [Текст] : навч. посібник / О. В. Васюренко. - К. : ВЦ «Академія», 2011. - 320 с.
3. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків : закон України від 28.12.2014 р. №78-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>.
4. Корнилюк, Р. Борги: відкласти у довгу скриньку [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/02/17/227350/>
5. Крилова, А. О. Фінансовий сектор України: сьогодні й завтра [Текст] / А. О. Крилова // Вісник Національного банку України. - 2007. - № 12. - С. 36-41.
6. Лисенко, О. Україну чекає нова банківська чистка - експерти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pensia.ua/ua/gazeta/articles/item/1833-ukrainu-chekaie-nova-bankivska-chystka-eksperty>.
7. Міщенко, В. Капіталізація банківської системи України: сьогодення та перспективи [Текст] / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 7. – С. 11–17.
8. Значення економічних нормативів по системі банків України [Електронний ресурс] Національний банк України : офіційне інтернет-представництво. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
9. Савлук, С. М. Шляхи прискорення капіталізації банків України [Текст] / С. М. Савлук // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 232–238.
10. Тищенко, О. Дослідження ступеня капіталізації банків України [Електронний ресурс] // Sophus. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2015_04_29_lviv/sekcija_section_3_2015_04_29/doslidzhennja_stupenja_kapitalizaciji_bankiv_ukrajini/92-1-0-1346.
11. Тригуб, О. В. Сучасні підходи до управління власним капіталом банку [Текст] / О. В. Тригуб, Р. С. Миколаєнко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 4. – С. 154–161.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2016

© Пасічник І. В., Адамський Я. О.

References

1. *Analitychnyi ohliad bankivskoi Systemy Ukrainy za 2014 rik*. Available at http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2014.pdf
2. Vasiurenko, O. V. (2011). *Bankivskyi menedzhment*. Kyiv: Kind. Akademiia Tsenter.
3. *Pro zakhody, spriamovani na spriannia kapitalizatsii ta restrukturyzatsii bankiv*. Law of Ukraine from 28.12.2014 №78-VIII Available at <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/78-19>
4. Kornyliuk, R. (2011). *Borhy: vidklasty u dovhu skrynku*. Available at <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/02/17/227350>
5. Krylova, A. O. (2007). *Finansovy sector Ukrainy: sohodni i zavtra*. *Visnyk Natsionalnoho Banku Ukrainy*, 12, 36-41.
6. Lysenko, O. *Ukrainu chekaie nova bankivska chystka - experty*. Available at <http://pensia.ua/ua/gazeta/articles/item/1833-ukrainu-chekaie-nova-bankivska-chystka-eksperty>
7. Mischenko, V. (2013). *Kapitalizatsiia bankivskoi Systemy Ukrainy: sohodennia ta perspektyvy*. *Visnyk Natsionalnoho Banku Ukrainy*, 7, 11-17.
8. *Natsionalnyi bank Ukrainy. Znachennia ekonomichnykh normatyviv po systemi bankiv Ukrainy*. Available at <http://www.bank.gov.ua/>
9. Savluk, S.M. (2013). *Shliakhy pryskorennia kapitalizatsii bankiv Ukrainy*. *Problems of Economy*, 4, 232-238.
10. Tishchenko, O. *Doslidzhennia stupenia kapitalizatsii bankiv Ukrainy*. Available at http://sophus.at.ua/publ/2015_04_29_lviv/sekcija_section_3_2015_04_29/doslidzhennja_stupenja_kapitalizaciji_bankiv_ukrajini/92-1-0-1346
11. Trihub, O. V., & Mykolaienko, R. S. (2013). *Suchasni pidhody do upravlinnia vlasnym kapitalom banku*. *Formuvannia rinkovyh vidnosyn v Ukraini*, 4, 154-161.

Received 16.10.2016

© Pasichnyk I. V., Adamskyi Y. A.